

Referanser: KM 10/01, KM 08/04, BM 32/04, KM 06/07, BM 03/10, KR 11/11

Saksdokumenter:

KR 9.1.1/11 Protokoll, Bispemøtet 03/10

Diakontjenesten i kirkens tjenestemønster

Sammendrag

Dette saksdokumentet handler om diakonens plass i kirkens tjenestemønster. Fokus blir derfor på kirkelige strukturer, ordninger, vigsling, gudstjenestelige og liturgiske funksjoner og relasjonen særlig til prestedtjenesten. Diakonen bruker det meste av sin tid i lokalsamfunnet, i møte med mennesker, i samarbeid med offentlige instanser, humanitære organisasjoner og frivillige medarbeidere. I hverdagen har diakonen sitt hovedfokus på omsorgstjenesten, på å være oppsøkende ute blant menneskene og på å invitere inn i fellesskapet. Tyngdepunktet i denne saksutredningen er ikke nødvendigvis dekkende for helheten i diakonens tjeneste i menigheten. Diakonien, slik vi forstår den i dag, er beskrevet i Plan for diakoni i Den norske kirke.

Saken om forståelse av diakonstillingen i kirkens tjenestemønster har en lang forhistorie, og har vært behandlet mange ganger og i ulike fora. Også kirker vi har økumeniske avtaler med og andre søsterkirker, har strevd med å komme til rette med diakontjenestens plassering i tjenestemønsteret. Den økumeniske samtalen fortsetter i en pågående prosess.

Kirken er diakonal i sitt vesen. Diakoni er en integrert del av kirkens kall og identitet. Konsekvensene dette har for diakonstillingenes plassering i kirkens tjenestemønster, vurderes ulikt. I 2004 vedtok Kirkemøtet, med bakgrunn i en uttalelse fra Bispemøtet, at diakontjenesten teologisk kan forstås som en del av den ordinerte tjeneste. Drøftinger omkring dette vedtaket har ført til at Bispemøtet nå sier at diakontjenesten står på et solid, teologisk grunnlag, at den er av avgjørende betydning for Den norske kirke og at forholdet mellom diakontjenesten og prestedtjenesten innebærer at de ikke skal forstås som ulike dimensjoner innenfor den samme tjeneste, men som to ulike tjenester innenfor det kirkelige tjenestefellesskap (sak BM 3/10).

Vigslingen til diakontjenesten er av stor betydning, både for kirken og for den enkelte stillingsinnehaver. Diakonen arbeider i stor grad ute i lokalsamfunnet og kommer på kirkens vegne og med myndighet fra kirken og fungerer på mange måter som en

brobygger mellom kirke og samfunn. Diakoni og gudstjenestefeiring er uløselig knyttet sammen og diakonen har også sin plass i gudstjenesten. Bispemøtet anbefaler at diakonen bærer skråstilt stola som en del av sin liturgiske drakt, noe denne foreliggende saksframstillingen støtter. Et avsnitt i framstillingen drøfter diakontjenestens forhold til sakramentsforvaltning.

For å styrke kirken i dens diakonale identitet, er det viktig at kirkens ledelse er diakonalt bevisst og at det finnes diakonal kompetanse i kirkens ledelse. Betydningen av kirkens diakonale identitet tilsier også at det nødvendig med flere diakonstillinger.

Forslag til vedtak

Kirkerådet anbefaler Kirkemøtet å gjøre følgende vedtak:

1. Diakontjenesten i Den norske kirke er en selvstendig og nødvendig tjeneste innenfor rammen av fellesskapet av tjenester i kirken.
2. Diakontjenesten bygger på selvstendig teologisk grunnlag og forstås primært som en karitativ tjeneste.
3. Diakontjenesten er en tjeneste som forutsetter vigsling. KM er åpen for at vigslet diakon bærer skråstola i liturgiske roller, jfr BM 03/10, og ber om at innføring av skråstola forberedes til behandling i KM.
4. Vigsling i Den norske kirke er vigsling til en spesifikk tjeneste. Dersom en går over fra en tjenestetype til en annen, må en vigsles til den nye tjenesten.
5. Arbeidet med å prioritere oppretting av flere diakonstillinger må holde fram (jfr KM 06/07). Innen 2020 bør alle menigheter ha enten diakonstilling eller tilgang på diakonal kompetanse.

Saksorientering

Denne saksorienteringen har følgende innhold:

1. Sammendrag med forslag til vedtak

2. Bakgrunn

3. Om saksdokumentet

4. Forhistorien

- 3.1 Utredninger og vedtak 1960-2004
- 3.2 Oppfølging av vedtaket KM 08/04
- 3.3 Malmbekktutvalgets utredning
- 3.4 Bispemøtet og Malmbekktutredningen

5. Bispemøtets uttalelse, BM 03/10

- 5.1 Hva sier uttalelsen
- 5.2 Økumeniske aspekt
- 5.3 Reaksjoner på BM 03/10

6. Diakontjenesten i kirkens oppdrag og identitet

- 6.1 Den diakonale kirke
- 6.2 Diakontjenesten er en nødvendig tjeneste i Den norske kirke
- 6.3 Diakontjenesten er permanent og primært karitativ
- 6.4 Diakontjenesten er en vigslet tjeneste i Den norske kirke
- 6.5 Diakonalt lederskap i kirken
- 6.6 Diakonens gudstjenestelige funksjoner
- 6.7 Sakramentsforvaltning

7. Økumeniske spørsmål

8. Områder det må arbeides videre med

9. Økonomiske og administrative konsekvenser

2. Bakgrunn

Kirkemøtet behandlet i 2004 saken ”Diakonal tjeneste i Den norske kirke” (KM 08/04). I den første delen av vedtaket heter det: ”*Kirkemøtet mener at diakontjenesten teologisk kan forstås som en del av den ordinerte tjeneste i Den norske kirke, men at den skal videreføres som en omsorgstjeneste og som en varig tjeneste.*” I vedtaket ble det videre bedt om at konsekvensene av vedtaket skulle utredes og legges fram for Kirkemøtet i 2007. Det viste seg vanskelig å få saken opp igjen så raskt, men nå fremmes den med noe endrede premisser enn de som lå til grunn for vedtaket fra 2004.

3. Om saksdokumentet

Diakontjenestens plass i kirkens tjenestemønster er et spørsmål som har blitt drøftet over lang tid. Det redegjøres for behandlingen av saken i dette dokumentets kapittel 4, ”Forhistorien”. Deretter kommer en presentasjon av Bispemøtets siste uttalelse, BM 03/10 om diakontjenestens plass i kirkens tjenestemønster, mens kapittel 6, ”Diakontjenesten i kirkens identitet og oppdrag”, har til hensikt på bakgrunn av BM 03/10, å gi diakontjenesten en tydeligere posisjon og profil i kirken etter den prosessen som har gått over flere tiår. Kapittel 7 går inn på noen av de økumeniske spørsmål som reises i denne sammenhengen. Et siste kapittel behandler økonomiske og administrative konsekvenser av det foreliggende forslag til vedtak.

Den sentrale drøftingsdelen finnes i kapittel 5 og 6.

Saksframstillingen har diakontjenesten som sitt hovedfokus. Flere tilgrensende og til dels omfattende områder som for eksempel embetssyn, blir ikke belyst. Dokumentet vil heller ikke gå inn på innhold og utforming av tjenestene som kateket, kantor, prest eller biskop.

Kirkemøtet behandlet spørsmålet om diakontjenesten i 2004. I vedtaket heter det blant annet at ”diakontjenesten teologisk kan forstås som en del av den ordinerte tjeneste”. Kirkemøtet bad om å få saken tilbake med utredning av konsekvenser og tjenligheten av å forstå diakontjenesten slik. Bispemøtet har i sin uttalelse om saken fra mars 2010, valgt en ny tilnærming, og det er derfor ikke lenger aktuelt å fremme den utredningen om konsekvensene av denne forståelsen slik Kirkemøtet bad om i 2004. Det vil bli en større gjennomgang av stillingsstrukturen i Dnk i forbindelse med ny kirkeordning. Mange av de problemstillingene som ble reist i KM 08/04 angående andre stillinger, vil bli belyst i den forbindelse.

4. Forhistorien

Den direkte bakgrunnen for at diakontjenesten kommer opp igjen nå er Kirkemøtebehandlingen i 2004, men saken har en lang forhistorie. Det har vært flere

utredninger, konsultasjoner og vedtak i en periode på mange tiår som det her gjøres kort rede for.

4.1 Utredninger og vedtak 1960-2004

Vigsling av ”lege kristne”.

”Ritual for innvielse av lege kristne til menighetstjeneste” ble vedtatt i 1949. Dette åpnet for større bredde i kirkelige stillinger, også diakonale stillinger, og gav dem en offisiell kirkelig legitimitet. Før denne tid, var det i følge ordinasjonsritualet, kun presten som hadde hovedansvar for forkynnelse, undervisning og diakoni. Diakonisser og diakoner var også blitt vigslet tidligere. Etter 1949 vigslet forstanderne ved de diakonale institusjoner etter avtale med biskopen, og det ble dermed tydeligere understreket at dette var en tjeneste på kirkens vegne.

Tjenstedifferensiering, vigslingsliturgi og Plan for diakoni

Spørsmålet om tjenstedifferensiering kom til å stå sentralt i kirken fra slutten av 1960-tallet. Teologisk arbeid knyttet til tjenstedifferensiering tilla utvilsomt også diakonale stillinger en større betydning i kirken både teologisk og praktisk i menighetene. Dette teologiske arbeidet omfattet blant annet Liturgikommisjonens arbeid med vigslingsliturgier. I årene før 1986 hadde det vært en midlertidig ordning for vigsling av diakon. Fra 1986 kunne diakonen vigsles av biskop til tjeneste i menigheten. Vigslingsordningen hadde mange av de samme kjennetegnene som vigsling til prest, men gav likevel ikke en forståelse av at diakonvigslingen var en vigsling til kirkens ordinerte tjeneste. Vigslingen ble i hovedsak sett på som en vigsling til lek kirkelig tjeneste.

Kirkemøtet vedtok i 1987 en kirkelig plan for diakoni. Samme år ble ”lov om diakontjeneste i Den norske kirke” vedtatt. Denne loven hjemlet og fremmet utviklingen av soknediakonstillingen, samtidig som Diakoniplanen gav til dels nytt innhold og retning til menighetens diakoni og diakonens arbeid.

Tjenesteordning for diakon

I 1996 vedtok Kirkemøtet Tjenesteordning for diakon. Tjenesteordningen forutsetter at den som ansettes som diakon i menighet skal vigsles. Tjenesteordningen inneholdt kvalifikasjonskrav for diakon mens den som ikke oppfylte kravene, fikk tittelen diakoniarbeider. Biskopen gav tjenestebrev.

Kirkeloven av 1996

Med ny kirkelov ble lov om diakontjeneste (1986) opphevet. Menighetsrådet har, i følge kirkeloven, ansvaret for det diakonale arbeidet. Menighetsrådet har som oppgave” (...) å vekke og nære det kristelige liv i soknet” (kl § 9). Dette innebar at fellesrådet (kommunen) fikk hovedansvar for eventuelt å opprette og finansiere nye stillinger knyttet til menighetens diakonale arbeid. Det statlige tilskuddet til diakonstillinger var likevel fortsatt en nødvendig og viktig basis. Samtidig hadde prestetjenesten ut fra tjenesteordningene, ansvar for å fremme kristen tro og liv i menighetene også ved

diakonalt arbeid som å utøve sjelesorg og veiledning, gå med dødsbudskap, reise i soknebud og ellers besøke syke.

Embetet og diakontjenesten. Kirkemøtet 2001

En av de store sakene på Kirkemøtet i 2001 var *Embetet i Den norske kirke*.¹ Til denne saken var det utarbeidet en omfattende innstilling hvor embetet ble gjennomgått ut fra bibelske og kirkehistoriske perspektiv via reformasjonen og til den pågående vigslingsdebatt i Dnk. Forholdet til de økumeniske avtalene og Dnk`s syn på embetet ble også beskrevet. I en delt innstilling mente flertallet at diakontjenesten skulle plasseres utenfor embetet, eller ministerium ecclesiasticum, mens et mindretall på to ville holde muligheten åpen for et permanent og karitativt diakonat innenfor det kirkelige embete. Kirkemøtet fulgte opp mindretallet ved å be Kirkerådet sette i gang en prosess for å utrede en slik tilnærming videre:

Kirkemøtet ber Kirkerådet igangsette en prosess for å komme til en videre avklaring av følgende problemstillinger: Muligheten for å tenke på en ny måte om diakonater, i forhold til vår kirkes forståelse av preste- og bispetjenesten. I denne forbindelse bør også tanken om et såkalt samlediakonater utredes. (KM 10/01 pkt. 2)

Kirkemøtet bad om å få saken tilbake i 2004.

Diakonal tjeneste i den norske kirke. Utredning i 2004

Som oppfølging iverksatte Kirkerådet et utredningsarbeid vinteren 2003/2004. Dette resulterte i utredningen *Diakonal tjeneste i Den norske kirke* (2004) som har en grundig drøfting av forståelsen av diakontjenesten innenfor vår kirkes tjenestestruktur. Utgangspunktet er kirkens selvforståelse slik den er formulert i visjonsdokumentet om kirken som ”en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke”. Utredningen munner ut i forslaget om at diakontjenesten kan forstås som en del av den ordinerte tjenesten.

Bispemøtet 2004

Bispemøtet behandlet saken i forkant av Kirkemøtet. Biskopene sluttet seg i hovedsak til de konklusjoner og anbefalinger til Kirkemøtet som Kirkerådet gjorde. (BM 32/04)

---

¹ **Hva mener vi med ”embete”**

I vår norske lutherske tradisjon har det vært vanlig å fremheve at vi har ett embete som ivaretar forvaltningen av ord og sakrament i samsvar med Confessio Augustana, artikkel V (CA V) om det kirkelige embete (ministerium ecclesiasticum):

”For at vi skal komme til denne tro, er det innstiftet en tjeneste med å lære evangeliet og meddele sakramentene. For ved ordet og sakramentene som midler blir Den Hellige Ånd gitt, han som virker troen, hvor og når Gud vil, i dem som hører evangeliet, nemlig at Gud, ikke for våre fortjenesters skyld, men for Kristi skyld, rettferdiggjør den som tror at de blir tatt til nåde for Kristi skyld. (Gal.3,14: så vi kunne få Åndens løfte ved troen)”

Med utgangspunkt i CA V har man understreket at vi bare har ett embete i Dnk, presteembetet, og at bispeembetet er en særform av presteembetet med særlig ansvar for tilsynet.

I det økumeniske arbeidet, særlig knyttet til Porvoofellesskapet, er de lutherske kirkene utfordret til å tenke gjennom sitt syn på embetet og på diakontjenesten. I de anglikanske kirkene er diakonater en del av et treleddet embete. Der opererer man med ett embete, men det har tre ledd: biskop prest og diakon hvor diakontjenesten i hovedsak et ledd på veien til prestejenesten.

I sin konklusjon omtaler Bispemøtet embetet og kirkens frihet til å organisere embetets oppgaver etter hva som tjener oppdraget best. BM framholder også følgende:

Evangeliet forkynnes og bevitnes gjennom ord og handling. Vår egen tid etterspør det troverdige ord. Kirken utfordres dermed til å gi et helhetlig vitnesbyrd om Kristi evangelium. Slik får diakontjenesten en særlig aktualitet i dagens kirkesituasjon. Å tilrettelegge og tydeliggjøre diakontjenesten som del av den ordinerte tjeneste vil kunne styrke denne tjenesten og dermed bidra til å fornye kirkens kommunikasjon av evangeliet.

I Den norske kirke er en forståelse av diakontjenesten som delaktig i den ordinerte tjeneste i virkeligheten ingen nyhet, all den tid det har vært mulig å forstå vigslingen til diakon som en vigsling til kirkens embete. Tilsvarende gjelder for katekettjenesten. Denne tjenesten vil kreve en videre utredning.

Bispemøtet vil på denne bakgrunn anbefale at Kirkemøtet vedtar det fremlagte forslag fra Kirkerådet.

En forutsetning for Bispemøtets anbefaling er at diakontjenesten videreføres som omsorgstjeneste, og at diakontjenesten beholder sin karakter av å være en varig tjeneste. (BM 32/04)

Kirkemøtet 2004

Kirkemøtekomiteen som behandlet sak KM 08/04, la utredningen og Bispemøtets uttalelse om de læremessige sider av saken til grunn for sin behandling og anbefalte Kirkemøtet å slutte seg til Bispemøtets konklusjon, noe Kirkemøtet i all hovedsak gjorde. I vedtaket ble det sagt at diakontjenesten teologisk kan forstås som en del av den ordinerte tjeneste. En rekke forhold skulle imidlertid utredes før saken igjen skulle tilbake til Kirkemøtet. I vedtaket blir dette konkretisert:

1. Kirkemøtet mener at diakontjenesten teologisk kan forstås som en del av den ordinerte tjenesten i Den norske kirke, jfr. BM 32/04.
2. Kirkemøtet forutsetter at diakontjenesten videreføres som en omsorgstjeneste, og at tjenesten fortsatt er en varig tjeneste.
3. Kirkemøtet ber om at konsekvensene av å forstå diakontjenesten som en ordinert tjeneste, blir utredet med særlig tanke på følgende forhold:
  - arbeidsrettslige og kirkeordningsmessige konsekvenser
  - utforming av tjenestens innhold og organisering/tjenesteordninger
  - krav om ordinasjon ved tilsetning til diakonstillinger
  - overgang mellom ulike kirkelige tjenester
  - konsekvenser for andre stillingstyper innen kirkelig diakoni
  - konsekvenser for lokalmenighetenes styringsmuligheter
  - konsekvenser for prioritering av stillinger i kirken
4. Kirkemøtet ber om at konsekvensene for kateket- og kantortjenesten av å tilrettelegge den ordinerte tjeneste som en flerdimensjonal tjeneste avklares nærmere. Det er nødvendig at disse tjenester avklares og styrkes som nødvendige tjenester i Den norske kirke.

5. Kirkemøtet ber om at eventuelle konsekvenser for preste- og bispetjenesten av å tilrettelegge den ordinerte tjeneste som en flerdimensjonal tjeneste, avklares nærmere.
6. Kirkemøtet ber om at endringer i ordinasjons- og vigslingsliturgi utredes til Kirkemøtet i 2008.
7. Kirkemøtet ber om å få sakene omtalt under vedtakspunkt 3,4 og 5 tilbake i 2007. (Vedtak i sak KM 08/04)
- 8.

Ny Tjenesteordning for diakoner i Den norske kirke 2004.

Parallelt med utredningen om diakonal tjeneste i Den norske kirke arbeidet Kirkerådet med en ny tjenesteordning for diakoner. I denne ble de konkrete tjenesteoppgavene tatt ut og erstattet med en definisjon av fagfeltet. Dette gjorde tjenesteordningen mer åpen og i tråd med kirkens kontinuerlige arbeid med diakoniforståelsen og planverk for det diakonale arbeidet i kirken. På den andre side ble diakonstillingen mer utydelig og vanskeligere å definere.

Plan for diakoni i Den norske kirke

Planen ble vedtatt i Kirkemøtet av 2007, sak KM 06/07. Diakoniplanen sammenholder og viderefører tenkningen fra tidligere utredninger og vedtak om den diakonale kirke og diakontjenesten. Diakonien defineres som "evangeliet i handling", og er dermed en tydeliggjøring av diakonien som en formidler av evangeliet og ikke utelukkende som et svar på evangelieforkynnelsen.

Diakoni defineres nå på denne måten: "Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet" (Plan for diakoni i Den norske kirke, s. 7). I tillegg til at diakonien blir definert som evangeliet i handling, er det også nytt at den politiske og profetiske diakoni kommer sterkere fram gjennom "kamp for rettferdighet" og "vern om skaperverket".

Planens visjon for diakonien lyder: "Guds kjærlighet til alle mennesker og alt det skapte, virkeliggjort gjennom liv og tjeneste." (s. 6) Planen understreker kirkens diakonale identitet flere ganger, både ved direkte å henvise til kirkens visjonsdokument, "Den norske kirke forstår seg selv som en tjenende kirke", og ved å si at "diakonien er et kjennetegn ved kirkens samlede oppdrag. Den preger fellesskapet og den enkeltes liv," (s. 9) og slår fast at diakonien har vært en del av kirkens vesen gjennom hele dens historie.

Planen henvender seg særlig til menighetsråd og diakoniutvalg, men den nevner også diakonens funksjoner. På grunnlag av menighetsrådets og fellesrådets retningslinjer leder diakonen menighetens diakonitjeneste. Diakonen har et sentralt medansvar med tanke på frivillige medarbeidere og "har også en særlig kompetanse til å ivareta det faglige ansvaret for en målrettet virksomhet, der frivillige og ansatte sammen gjør fellesskap, omsorg og solidaritet levende." (s.11)

4.2 Oppfølging av vedtaket i sak KM 08/04

I Kirkerådets sekretariat arbeidet en intern gruppe med oppfølging av vedtaket. Problemstillinger fra vedtaket ble blant annet presentert ved en Porvookonferanse om diakonatet i England. Den interne gruppen kom imidlertid til at det var større bredde i problemstillingene enn de hadde muligheter til å komme til rette med.

Malmbekktvalgets utredning.

Kirkerådets direktør oppnevnte derfor i januar 2007 en utredningsgruppe, det såkalte *Malmbekktvalget*, for å følge opp vedtaket i sak KM 08/04: *Diakonal tjeneste i Den norske kirke med hovedvekt på diakontjenesten og embetsforståelsen*. I det følgende vil det redegjøres for dette arbeidet, siden det var en direkte oppfølging av Kirkemøtets vedtak og et ledd i prosessen til å ta saken tilbake til Kirkemøtet.

Utvalget leverte sin utredning i april 2008. Det var gjort et grundig arbeid med å utrede konsekvenser, men utredningen ble kritisert for å ha en utilstrekkelig drøfting av spørsmålet om det er *tjenlig* å forstå diakontjenesten som en del av det ordinerte embetet.

I spørsmålet om tjenestestruktur delte utvalget seg i et flertall og et mindretall. Flertallet mener at diakon-, kateket-, kantor-, preste- og bispetjenesten bør forstås som dimensjoner ved den ordinerte tjeneste, og man så for seg et fem-leddet embete. Mindretallet mente at den ordinerte tjeneste skal innbefatte prest, diakon og biskop.

Utredningen konkluderer med at diakon, kateket og kantor fortsatt bør ha fellesråd/menighetsråd som arbeidsgiver og lede hver sitt respektive virksomhetsområde. Det pekes på tilpasningsmuligheter når det gjelder en mer samlet ledelse av den ordinerte tjeneste lokalt. Diakonen, eventuelt kateket og kantor ordineres til en varig tjeneste. Ordinasjonen kan skje etter to ulike modeller. Den første legger vekt på at det er én ordinert tjeneste. Den spesielle tjenesten skal markeres tydelig i ordinasjonsliturgien, men det ikke er nødvendig med ny ordinasjon hvis man kvalifiserer seg til en annen type stilling innen strukturen av ordinerte tjenester. Den andre modellen utredningen omtaler, legger vekt på det spesielle i hver enkelt tjeneste. Konsekvensen av denne modellen er blant annet at man må ordineres på nytt ved overgang til annen stilling, for eksempel fra prest til diakon eller omvendt. Kvalifikasjonskrav, utdanningsløp og tjenesteordninger for alle typer stillinger innen den ordinerte tjeneste må justeres. Tjenesteordningene må også regulere overgangen mellom stillinger innen den ordinerte tjeneste. Utgangspunktet er at dette er spesielle tjenester. De som i dag er vigslede diakoner og kateketer forstås som ordinerte og dermed som en del av embetet.

Utvalgets flertall mener det er behov for å drøfte nærmere diakonens og kateketens ansvar for spesielle gudstjenester knyttet til omsorgstjenesten og undervisningstjenesten. Det kan være naturlig at diakonen og kateketen i noen av disse sammenhengene har ansvar for sakramentsforvaltningen. *Retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenstlige funksjoner* bør revideres i lys av dagens behov i menighetene og en ny forståelse av den ordinerte tjenesten som en flerdimensjonal tjeneste. Mindretallet mener dagens regulering av diakonens gudstjenestelige ansvar er tilstrekkelig.

Utredningen framholder at ingen av de arbeidsrettslige eller ordningsmessige konsekvensene verken for diakontjenesten eller preste- og bispetjenesten bør hindre innføringen av en flerdimensjonal ordinert tjeneste. Tilsvarende gjelder for kateket- og kantortjenesten.

Tjenligheten ved en flerdimensjonal tjeneste vurderes i lys av flere forhold. Det spørres etter en styrking av diakontjenesten i kirke og samfunn, av evangeliefremmedlingen og av den økumeniske samtale og læreprosess. Det vurderes om ordinasjons/vigslingsliturgiene blir tydeligere, og om en flerdimensjonal tjeneste vil styrke kirkens åndelige lederskap. Utredningen konkluderer med: "Samlet sett mener utvalget at en flerdimensjonal ordinert tjenestestruktur er hensiktsmessig ut fra de kriterier og målsettinger som er valgt." ("*En flerdimensjonal ordinert tjeneste, utredning fra en gruppe nedsatt av Kirkerådet*" 2007/2008, s. 3-7)

Bispemøtet og Malmbekk-utvalgets utredning

Malmbekk-utredningen, "*En flerdimensjonal ordinert tjeneste. Diakon, kateket og kantortjenesten som ordinert tjeneste? Konsekvenser og tjenlighet*", førte til debatt, både i pressen og i diakonale miljøer. Utredningen ble sendt til Bispemøtet hvor arbeidsutvalget i juni 2008 uttalte at utredningen ikke gav et tilstrekkelig grunnlag for å ta beslutningen om ordinasjon til det kirkelige embete skal omfatte andre grupper enn prestene. Utredningen ble derfor ikke sendt på høring eller fremmet til behandling i Kirkerådet. Som et ledd i prosessen mot en videre avklaring, bad Kirkerådets direktør Bispemøtet om en vurdering av saken med følgende anmodning:

KM vedtok i sak KM 08/04 at "diakontjenesten teologisk kan forstås som en del av den ordinerte tjenesten i Den norske kirke, jfr. BM 32/04." Forståelsen av dette vedtaket har i ettertid vært sprikende. På denne bakgrunn har Kirkerådet bedt Bispemøtet ta stilling til hvordan diakontjenesten skal forstås i Den norske kirke, og med det avklare diakontjenestens aktuelle teologiske og ekklesiologiske status sett i forhold til prestatjenesten.

Bispemøtet arbeidet videre med problemstillingene og innbød blant annet til en konsultasjon i februar 2009. Saken ble endelig behandlet i Bispemøtet i mars 2010, BM 03/10: "Diakontjenesten i kirkens tjenestemønster" (se vedlegg).

5. Bispemøtets uttalelse, BM 03/10

Bispemøtet kom med sin uttalelse om diakontjenesten i mars 2010. På seks sider drøftes blant annet diakoni og kirkens oppdrag, det allmenne ansvar for diakoni, den særskilte diakontjeneste og vigsling til kirkelige tjenester. Forholdet til prestatjenesten gis forholdsvis stor plass. Andre emner som omtales, er vigsling og ordinasjon og begrepene "geistlige" og "leke", sakramentsforvaltning og kirkelige handlinger. Et avsluttende avsnitt omhandler økumeniske implikasjoner. I det følgende vil noen av momentene i

BM 03/10 trekkes fram og utdypes med enkelte momenter til analyse. Det vil også bli gitt redegjørelse for noen av de reaksjonene som har kommet på uttalelsen fra Bispemøtet.

5.1 Hva sier uttalelsen

Bekreftelse av diakontjenesten

BM 03/10 innleder med å sitere den spørsmålsstillingen de hadde fått seg forelagt fra Kirkerådet. (se over)

Under henvisning til anmodningen fra Kirkerådet framholder Bispemøtet: "For å besvare en slik henvendelse er det nødvendig å forstå diakontjenesten i forhold til kirkens identitet og oppdrag, og i forhold til andre tjenester i kirken." Uttalelsen fastholder også at diakontjenesten primært er en karitativ tjeneste.

Videre viser BM 03/10 til diakoni og kirkens oppdrag:

Kirken skapes og fornyes gjennom å bli meddelt evangeliet om Jesus Kristus, i ord og sakrament. På dette grunnlag er også kirken kalt til å vitne om evangeliet både i ord og i handling. Likesom Faderen i kjærlighet til verden sender Sønnen, sender Jesus sine disipler (Joh. 20,21). Selv vitnet han om Guds rike gjennom sin forkynnelse, samtidig som han uttrykte gudsrikets nærvær gjennom å helbrede og gjøre vel mot dem han møtte (Matt 8-9; Luk 7,21 f). På samme måten vitner kirken om evangeliet både gjennom sin forkynnelse av Kristi frelsesverk og gjennom å la troen komme til uttrykk i handling til beste for menneskene [...] Liksom Jesus "tok på seg en tjenerskikkelse" (Fil 2,7), er kirken kalt til å være et tjenende fellesskap.

Definisjonen av diakoni slik den ble vedtatt i Plan for diakoni siteres etter at det er slått fast at "Kirkens diakoni springer ut av kirkens identitet og oppdrag".

Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling, og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. [...] Den diakonale virksomheten er avgjørende viktig både for kirkens væren i verden og for dens indre liv.

Betydningen av diakontjenesten understrekes: "Bispemøtet er i dagens situasjon av den oppfatning at en ordnet diakontjeneste er av avgjørende betydning for Den norske kirke, og mener denne bør styrkes i framtidige budsjetter og bemanningsplaner." Det sies også at "Diakontjenesten i vår kirke står etter Bispemøtets vurdering på et solid selvstendig teologisk grunnlag". Diakontjenesten sees på som en sentral og nødvendig del av det å være kirke, den karitative tjeneste kjennetegner kirken. Det er flere nødvendige tjenester innenfor fellesskapet av tjenester, og diakontjenesten er en av dem.

Det skal fortsatt være obligatorisk vigsling til diakontjeneste, diakonene står dermed også under tilsyn av biskopen og er underlagt særlige forpliktelser på kirkens læremessige grunnlag. Diakonene skal fortsatt ha generell adgang til å forrette nattverd i forbindelse med soknebud. Diakontjenestens sentrale plass bekreftes ved at BM anbefaler at

diakonene bærer stola ved bruk av liturgisk drakt: ”egenarten til diakontjenesten som vigslet stilling tilsier at diakonen bærer skråstilt stola.”

Det er med andre ord et viktig anliggende i uttalelsen at viktigheten og nødvendigheten av diakontjenesten fastholdes.

”Embete” eller ”tjenester”.

Bispemøtet påpeker at det ut fra Det nye testamentet ikke er mulig å argumentere for ett bestemt tjenestemønster som gyldig til alle tider. Det nye testamentet forteller om hvordan mennesker ble innviet til sin tjeneste gjennom håndspåleggelse og bønn. Dette har kirken fortsatt med når det gjelder visse av sine tjenester og har kalt det ordinasjon eller vigsling.

Vigslingen forstås da som en gudstjenestelig handling der kirken innsetter en tjener ved at vigslingen formidler kallelse, velsignelse og sendelse. Vigslingen er en karismatisk handling hvor menigheten ber Ånden gi den vigslede sine gaver. I vigslingen bekreftes at kirken har funnet den som vigsles egnet til tjeneste, og den som vigsles lover å utføre sin tjeneste i troskap mot kirkens lære og det oppdrag som er gitt i tjenesten. Vigslingen rommer også et element av utsendelse. En vigsling er ikke tidsbegrenset, men tar sikte på livslang tjeneste. Fordi vigslingen gjelder hele kirken, utføres vigslinger i Den norske kirke av biskopen. (BM 03/10, s. 3)

Tidligere var det bare prester som ble vigslet/ordinert til tjeneste i Den norske kirke. Bispetjenesten blir forstått som en spesialform av prestatjenesten. I dag vigsler Dnk også til diakon-, kateket-, og kantortjeneste. Det er ulike meninger innen Dnk og også mellom de kirkene vi har inngått økumeniske avtaler med, om forståelsen av embetet. Bispemøtet tar nå stilling til dette ved å uttale: ”Bispemøtet mener at det også i vår situasjon er mest nærliggende å oppfatte prestatjenesten som videreføringen av den særskilte tjeneste som omtales i CA 5 og i Den norske kirkes Gudstjenestebok, del II.”(BM 03/10, s. 4)

Bispemøtet ønsker at man heller enn å snakke om ”embete” skal bruke ordet ”tjeneste”. Dette fordi begrepet embete lett leder tankene i retning av den tiden prestene var kongelige embetsmenn og det skapes lett assosiasjoner til hierarki og makt. I stedet for ”presteembete” anbefales det å bruke begrepet ”prestatjeneste”.

Men det er ikke bare bruken av ordet ”embete” det dreier seg om. Bispemøtet velger også en ny innfallsvinkel til innholdet i begrepet. Mens drøftingen i 2004 dreide seg om hvorvidt diakontjenesten kunne forstås som en del av den ordinerte tjeneste, altså det ene, flerdimensjonale embetet, velges det nå en helt annen innfallsvinkel:

Heller enn å forstå ulike aspekter ved en enkelt tjeneste, er det etter Bispemøtets mening mer sakssvarende å forstå dem som selvstendige tjenester innenfor rammen av fellesskapet i kirken. Dette svarer bedre til tanken om kirken som en kropp med mange ulike lemmer (1.Kor.12), der enheten er forankret i kroppen som helhet, ikke i relasjonen til ett bestemt lem. Nettopp gjennom sin forskjellighet bidrar de ulike tjenestene til kirkens felles liv og oppdrag.
[...]

I stedet for å tale om tjenestene som ulike dimensjoner ved den samme tjeneste, bør det tales om ulike tjenester innenfor det totale tjenestefellesskapet i kirken. (ibid, s 5)

Bispemøtet sier at de ulike tjenester skal forstås som selvstendige tjenester innenfor rammen av fellesskapet av tjenester i kirken og at prestedtjenesten i Den norske kirke er den særskilte tjeneste som omtales i CA V. Dette hindrer ikke at det er flere tjenester som er nødvendige i kirken, men tjenestene er ulike og har ulike oppdrag, selv om de kan ha overlappende oppgaver.

Det fremholdes at det teologisk ikke er noen prinsipiell forskjell mellom vigsling og ordinasjon. I Gudstjenesteboken omtales de aktuelle liturgiene som vigslingsliturgier. Samtidig har man tradisjonelt omtalt vigsling av prester som ordinasjon og Bispemøtet ser ikke behov for å endre den tradisjonelle bruken av ordet knyttet til prestedtjenesten.

Diakontjenesten og embetet.

De ulike tjenestene blir sett på som selvstendige tjenester. ”Å se diakontjenesten som en differensiering av prestedtjenesten slik den bestemmes i CA 5 (prestedtjenestens grunnleggende identitet) vil etter Bispemøtets oppfatning være kunstig.” (BM 3/10, s. 4-5). Prestedtjenesten oppfattes som videreføringen av den særskilte tjeneste som omtales i CA V. Den ”særskilte tjeneste” tilsvarer betegnelsen ”embete”. Denne særskilte tjenesten skiller seg ut fra alle de andre tjenestene som er nødvendig for kirken. Men det er ikke den eneste tjenesten som er nødvendig. Blant kirkens nødvendige tjenester er diakontjenesten.

Diakontjenesten i vår kirke står etter Bispemøtets vurdering på et solid, selvstendig teologisk grunnlag. Dette grunnlag gir diakonen en tjenesteidentitet som er klart forskjellig fra prestens, selv om det kan foreligge betydelige overlappinger begge veier hva konkrete arbeidsoppgaver angår. [...] For forståelsen av forholdet mellom diakontjenesten og prestedtjenesten innebærer det at de ikke skal forstås som ulike dimensjoner innenfor den samme tjeneste, men som to ulike tjenester innenfor det kirkelige tjenestefellesskap.” (BM 03/10, s. 5) [...] ”Dersom en går over fra en tjenestetype til en annen, må en vigsles til denne tjenestetype. En diakon som blir prest må vigsles til prest, og en prest som blir diakon må vigsles til diakon. (s. 6)

I sin uttalelse i 2004, (BM 32/04) kom Bispemøtet til en noe annen konklusjon, der man ”..anser diakontjenesten som en dimensjon ved formidlingen av evangeliet om Jesus Kristus. Dette gir grunnlag for å forstå diakontjenesten som en del av den ordinerte tjeneste i kirken.” Vi kan også lese BM noe mer i kontinuitet med 2004: Endringen er en endring i forståelsen av det ene embete som alle de vigslede stillingene er en del av/utledes av – mens 2010 fastholder at det er flere tjenester som er nødvendige for kirken og som det skal vigsles til. Når BM 03/10 også presiserer at det ikke er teologisk forskjell mellom begrepet ”ordinasjon” og ”vigsling”, bekrefter BM 03/10 at diakontjenesten er en av de vigslede/ordinerte tjenestene i kirken – og det ikke utledes av prestedtjenesten – men av kirkens kall til å bedrive diakoni slik det er gitt oss i Skriften.

BM tydeliggjør at diakontjenesten er en del av de vigslende tjenester i kirken – slik også prestedtjenesten er det. BM pekte den gangen på at

Vår egen tid etterspør det troverdige ord. Kirken utfordres dermed til å gi et helhetlig vitnesbyrd om Kristi evangelium. Slik får diakontjenesten en særlig aktualitet i dagens kirkesituasjon. Å tilrettelegge og tydeliggjøre diakontjenesten som del av den ordinerte tjeneste vil kunne styrke denne tjenesten og dermed bidra til å fornye kirkens kommunikasjon av evangeliet.

[...] Det vil være god strategi for en kirke som vil kommunisere med sin samtid, å styrke denne tjenesten (diakontjenesten) ved å avklare dens status som delaktig i kirkens embete.

Bispemøtet har med sine uttalelser i 2004 og 2010 tydelig slått fast at en ordnet diakontjeneste er av avgjørende betydning for Den norske kirke. Det pekes riktignok på noe motstridende løsninger av hvordan denne tjenesten kan være ”ordnet” på best mulig vis, men ønsket om å styrke diakontjenesten i Dnk må framholdes som det viktigste.

5.2 Økumeniske aspekt

Sak BM 03/10 har et lite avsnitt om de økumeniske implikasjonene. Gjennom Porvooverklæringen har de lutherske og anglikanske kirkene gått inn i en felles forpliktelse om å arbeide for å komme fram til en felles forståelse av diakontjenesten. Bispemøtet avviser at dette nødvendigvis må innebære at Dnk ser sine vigslende tjenester i lys av et ”tredelt embete”, og peker dermed på at det tredelte embetet ikke er den eneste økumenisk gyldige forståelsen av diakontjenesten og den øvrige tjenestestrukturen. Men uttalelsen går ikke nærmere inn på de økumeniske implikasjonene ved å velge denne tolkningsmodellen. Ettersom det er et ønske om å fortsette dialogen om diakontjenesten, både innenfor Porvoofellesskapet, og i andre dialoger, kan det være nyttig å komme tilbake til mulige økumeniske konsekvenser av forskjellige løsninger for diakontjenesten.

5.3 Reaksjoner på BM 03/10

BM 03/10 førte til debatt, og særlig i diakonale og økumeniske miljø har det vært hevet kritiske røster. Det er særlig tolkningen av CA V og lite fokus på økumeniske anliggender som har blitt kritisert.

Kirkerådet arrangerte i oktober en konsultasjon, først og fremst med inviterte fra det diakonale miljøet. Med utgangspunkt i uttalelsen fra Bispemøtet ble diakontjenestens myndighet og ansvar drøftet. Tema som vigslingsliturgi, ekklesiologi, økumeniske anliggender, gudstjenestelige funksjoner og tilrettelegging av diakontjenesten ble også trukket fram.

Forståelsen av CA V i uttalelsen fra biskopene oppfattes som snever når uttalelsen setter et likhetstegn mellom CA V og prestedtjenesten slik vi kjenner den i Dnk. Kritikken hevder at det reduserer tjenesten som beskrives i CA V. Man peker på at det i de

lutherske bekjennelsesskriftene er tydelig at kirkens oppdrag omfatter både forkynnelsen av evangeliet, forvaltningen av sakramentene og tjenesten og omsorgen for hverandre. Når Bispemøtet avviser at diakontjenesten og prestedtjenesten skal forstås som ulike dimensjoner innefor den samme tjeneste, og i stedet anbefaler selvstendige tjenester innenfor det kirkelige tjenestefellesskap ”..virker det som om hensikten med dette grepet er å sørge for at diakonen skal betraktes utenfor det embetet som ikke lenger skal benevnes som embete, men som gjør prestedtjenesten unik i forhold til alle andre tjenester.” (Nordstokke i Luthersk Kirketidende nr 14, 20.08.10, Årg 145) Mot dette hevdes det at BM 03/10 gjør ”..et prisverdig forsøk på å erstatte et tradisjonelt embetsteologisk paradigme som først og fremst er utviklet for å forstå prestedtjenesten, med en tjenesteteologi som forsøker å forstå de ulike tjenestene i rammen av en helhetlig forståelse av kirkens oppdrag.” (Askeland og Hegstad i Luthersk Kirketidende nr 4, 18.02.11, Årg 146)

Uttalelsen har også blitt kritisert for å være uklar, mangelfull og til dels selvmotsigende på enkelte punkt. Diakonforbundet har bedt om klargjøring på flere områder og flere diakongrupper, knyttet til fagsamlinger eller stiftssamlinger, har arbeidet med saken og kommet med sine uttalelser. Diakonene ønsker mer tydelighet fra biskopene omkring diakontjenesten: ”Kva gir så diakonen identitet? På kva grunnlag blir diakonen vigsla? Korleis kan ein innhaldsbestemme dette grunnlaget slik at vi forstår at diakonen har ei teneste som går ut over det einkvar kyrkjelydslem innehar?” (Fra styret for Møre stift av Diakonforbundet, 30.04.10). Det etterspørres også om biskopene mener at diakonien skal forstås som en konsekvens av evangeliet eller som noe som konstituerer kirken.

At selve begrepet embete tas ut, er det få innvendinger mot, men hvilke begrep som da skal brukes, etterlyses.

I et økumenisk perspektiv kan det vurderes som bekymringsfullt at synet på embetet endres uten en mer dyptgående teologisk argumentasjon. Bispemøtet er veldig kortfattet i denne delen av uttalelsen. Våre samarbeidskirker praktiserer forskjellig begrepsbruk når det gjelder ”embete” og ”tjeneste”, og ”ordinasjon” og ”vigsling”. Dersom en erstatter begrepet embete med kirkelig tjeneste, legger en seg nær opp til den anglikanske bruken av ordet ”ministry”. Ministry brukes om all kirkelig tjeneste. Differensiering av kirkelige tjenester markeres med ”ordinert” eller ”lek”. I andre kirker derimot, finnes en distinksjon mellom bruken av ”embete” og ”tjeneste”, for eksempel i de tyske evangeliske kirkene. ”Amt” (embete) referer her til den ordinerte tjeneste med ord og sakrament, mens ”Dienst” (tjeneste) benyttes om andre kirkelige tjenester, leke og vigslede.

I begge tilfeller vil det kunne oppfattes forvirrende at Dnk kun benytter ”kirkelig tjeneste” om alle tjenester, men opprettholder en distinksjon mellom ”ordinasjon” og ”vigsling”. Bispemøtet sier at det ikke er noen teologisk prinsipiell forskjell mellom disse to begrepene, men ser ikke behov for å endre den tradisjonelle bruken av ”ordinasjon” om prestedtjenesten.

Den norske kirke har inngått en forpliktende avtale i rammen av Porvoofellesskapet (Anglikansk-luthersk kirkefellesskap) og Nådens fellesskap (Dnk og Metodistkirken i Norge) I Porvoofellesuttalelsen heter det at ”det trefoldige embete med biskop, prest og diakon i dag kan tjene som uttrykk for den enhet vi søker, og som et middel for å virkeliggjøre denne enhet” (Fellesuttalelsen 32 j). Gjennom selve Porvooverklæringen har Den norske kirke forpliktet seg til å arbeide for en felles forståelse av diakontjenesten (vii).

Rapporten om utvidet kirkefellesskap mellom Den norske kirke og Metodistkirken i Norge, ”*Nådens fellesskap*” (Nådens fellesskap 2004), berører bare i liten grad forståelsen av diakontjenesten. Under kapittel C. om embetet drøftes først og fremst forståelsen av preste- og bispetjenesten. Diakontjenesten omtales på følgende måte (37.): ”Begge våre kirker har en diakonal tjeneste som skal synliggjøre hele kirkens diakonale ansvar. Denne tjenestens plass i kirkens liv blir drøftet i begge våre kirker. Vi anbefaler våre kirker å samarbeide om utformingen av denne tjenesten.” Selve avtaleteksten nevner ikke diakontjenesten spesielt, men fremhever forpliktelsen til ”et utvidet kirkefellesskap, som kommer til uttrykk ved at vi feirer gudstjeneste og nattverd sammen, hvor ordinerte embetsbærere fra begge kirker gjør tjeneste sammen, eller hvor ordinerte embetsbærere fra en kirke leilighetsvis gjør tjeneste i den andres kirke.” Dermed tas det ikke stilling til hvorvidt diakonenes respektive vigsling eller ordinasjon og forståelsen av deres tjeneste i de to kirkesamfunn kunne gi grunnlag for tjeneste i det andre kirkesamfunn. Hovedvekten i samarbeidet mellom Den norske kirke og Metodistkirken i Norge har ligget på utveksling av prester og på andre former for konkret samarbeid på lokalplan.

6. Diakontjenesten i kirkens oppdrag og identitet

Bispemøte-uttalelsene 32/04 og 03/10, uttrykker begge et ønske om å styrke diakontjenesten i Den norske kirke. Dette samstemmer også med flere KM-vedtak. Saksframstillingen nedenfor vil ha sin basis i BM 03/10. Det er derfor sakssvarende å se noe mer på diakoniens teologiske grunnlag og på basisen for diakontjenesten som et utgangspunkt for en nærmere drøfting av forståelsen av diakontjenesten.

6.1 Den diakonale kirke

Å være Jesu legeme

I synagogen i Nasaret leste Jesus for folket fra profeten Jesaja om gledesbudskap til de fattige, om fanger som skulle få sin frihet, blinde som skulle få synet igjen og undertykte som skulle settes fri og at det skulle ropes ut et nådens år fra Herren. Da bokrullen var rullet sammen, sa han: ”I dag er dette skriftordet blitt oppfylt mens dere hørte på.” (Luk. 4,16-21). Guds rike er kommet nær. Jesus var ikke kommet for å la seg tjene, men for selv å tjene og å gi sitt liv som en løsepenge for mange (Mark 10,45). Når Johannes døperen var i fengsel og sendte noen for å spørre Jesus om han var den de har ventet på, var svaret: ”Gå og fortell Johannes hva dere hører og ser: Blinde ser, lamme går,

spedalske renses og døve hører, døde står opp og evangeliet forkynnes for fattige.” (Matt 11.4-5). Det er en integrert helhet hos Jesus: Han var selv Ordet (Joh.1,14), han talte det og han gjorde det. Det finnes altså en grunnleggende diakonal dimensjon i inkarnasjonen. Hans omsorg for og myndiggjøring av de lidende, de utstøtte og de som var rammet av urettferdighet, var en del av det å bringe Gudsriket nær. I de synoptiske evangeliene korte oppsummeringer av Jesu virksomhet heter det: ”Han forkynte evangeliet om riket og helbredet all sykdom og plage hos folket”, (Matt 5,23-25). Det samme oppdraget gav han disiplene: ”Og der dere kommer, skal dere forkynne: Himmelriket er nær! Helbred syke, vekk opp døde, gjør spedalske rene, driv ut onde ånder.” (Matt 10,7-8a)

Vitne i ord og handling

Kirken er kalt til å vitne om evangeliet både i ord og i handling. Diakonien er en del av det å være kirke. Både det verbale og det ikke-verbale, som for eksempel kjærlighetsgjerningene, er et viktig ledd i formidlingen av evangeliet. Diakonien er ofte kirkens viktigste kommunikasjon av evangeliet, som kirkens ”kroppsspråk”. Den svarer til Jesu møte med mennesker, i lidelse og medlidelse. For mange vil det dreie seg om kirkens troverdighet. ”I hele sin eksistens er kirken kalt til å vitne om gudsriket, også gjennom sine gjerninger. En kirke som nøyer seg med å tale om gudsriket, men som unnlater å gjøre gudsrikets gjerninger, er ikke tro mot gudsrikets evangelium.” (Hegstad, ”Den virkelige kirke” 2009,s. 82). Eksempler på dette ser vi blant annet gjennom den anerkjennelsen som Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen har i det brede lag av folket. Da diakoniplanen ble vedtatt i 2007, sa man det slik: ”Diakoni er evangeliet i handling” (Plan for diakoni i Den norske kirke, KM 06/07).

Trinitarisk grunnlag

Diakonien teologiske grunnlag hviler på alle tre troens artikler. Dette er beskrevet, både i Plan for diakoni fra 1988 og fra 2007. Med utgangspunkt i troen på Gud som Skaper, som Frelser og som Forløser inkluderes alle de sider ved troens livsgrunnlag som er uttrykt i de tre troens artikler, (Plan for diakoni i Den norske kirke, 1988, s. 9-10). Det trinitariske motivet videreføres som det teologiske grunnlaget også i den nye planen fra 2007. Skapelsesperspektivet uttrykkes blant annet ved at det påpekes at vi er skapt til å tjene hverandre og ha omsorg for hverandre. ”Jorden og det som fyller den, verden og de som bor i den, alt hører Herren til” (Sal 24.1). Gud fortsetter sin skapergjerning og har omsorg for alt det skapte. Menneskets verdi og verdighet er gitt av Gud og forplikter. Det medmenneskelige aspektet utvides i den nye diakoniplanen til også å gjelde vern om skaperverket: ”Samtidig er hele skaperverket avhengig av at menneskene tar sitt forvalteransvar på alvor. Med utgangspunkt i troen på Gud har vi ansvar for verden.” (Plan for diakoni i Den norske kirke, 2007, s. 9). Dåpen og livet i Kristus, gjør at troen vil være virksom i kjærlighet. Diakonien er forankret i og forenet med Guds forsoningsverk i Kristus. Som Kristus elsker oss skal vi elske hverandre. Fellesskapet og legemstanken holdes fram i forhold til den tredje troens artikkel: ”Den hellige ånd gir tro og veiledning til et liv i fellesskap og tjeneste. Ånden gir styrke i motgang, utholdenhet i tjenesten og håp for morgendagen.” (Plan for diakoni, 2007, s. 9)

Diakoni er derfor ikke noe vi som kirke kan velge å gjøre eller la være. Diakoni er kirkens kall og vesen. Diakonien har en selvstendig bibelteologisk forankring og er ikke

en utledet funksjon av forvaltningen av ordet og sakramentet, men et kjennetegn ved Jesu Kristi kirke. Ut fra en slik forståelse er det viktig for kirken å ha en ordnet tjeneste som på en særlig måte har ansvar for kirkens diakonale tjeneste.

Den norske kirkes visjon

Den norske kirke er en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. I visjonsdokument fra 2004 heter det om den tjenende kirke:

Den norske kirke er kalt av Gud til å stå på de svakes og utstøttes side, påpeke urett, lindre og overvinne nød. Den norske kirke skal være en tjenende kirke, et diakonalt fellesskap der mennesker gir omsorg og finner omsorg. Kirken utfordres og utfordrer til forvaltertjeneste i en verden der livsmiljø og ressurser er truet, til kamp for rettferdighet der kløften mellom rike og fattige øker, og til handling for fred der mennesker lever med urett og krig. (KM 11/04).

Under behandlingen av Plan for diakoni i Den norske kirke, understreket Kirkemøtet kirkens diakonale identitet: "Diakoni er kyrkja si omsorgsteneste. Den er evangeliet i handling og blir uttrykt gjennom nestekjærleik, inkluderande fellesskap, vern om skaparverket og kampen for rettferd. Guds kjærleik til alle menneske og alt det skapte blir verkeleggjort gjennom liv og teneste. [...] Diakonien er eit hovudaspekt ved kyrkja sitt oppdrag og må gjennomsyre heile kyrkja sitt liv." (KM 06/07, pkt 2. og 3)

Den lutherske kirke internasjonalt

Det Lutherske Verdensforbund publiserte i 2006 dokumentet "The Diaconal Ministry in the Mission of the Church" (LWF Studies 1/2006), hvor kirkene oppfordres til å gjennomgå på nytt sin måte å organisere den kirkelige tjeneste på, og å gjøre dette særlig med tanke på at det diakonale ansvaret i kirkenes tjeneste får et adekvat uttrykk.

Dokumentet framholder at en styrking av den diakonale tjenesten, med tilhørende styrking av praksis og utdanning, vil kunne legge til rette for en anerkjennelse av den diakonale tjeneste på lik linje med den pastorale tjeneste, og at dette ville være en riktig måte å anerkjenne og møte utfordringen på.

Det Lutherske Verdensforbund har også nylig utgitt heftet "Diakoni i kontekst" (LWF 2009/norsk utgave 2010). Her understrekes diakonien som en integrert del av det å være kirke. I forordet til dokumentet sier generalsekretær rev. Dr Ishmael Noko at "...diakonien faktisk utgjør selve DNA-et, altså selve kjernen i hva det vil si å være kirke, og i hver eneste menighets selvforståelse." I dette heftet forstås diakoni som legemliggjøring av Guds kjærlighet til verden. Diakonien blir sett på som en grunnleggende identitet ved kirken:

Diakoni er altså en iboende egenskap ved å være kirke, og kan derfor ikke reduseres til en aktivitet for de spesielt engasjerte eller en nødvendig oppgave på grunn av ytre sosiale omstendigheter. Diakoni er dypt forbundet med det kirken feirer i sin liturgi og kunngjør i sin forkynnelse. På samme måte henger også liturgien og forkynnelsen sammen med diakonien. Kirkens fellesskap (koinonia) synliggjøres gjennom disse tre hoveduttrykkene. (Diakoni i kontekst, s. 29)

6.2 Diakontjenesten er en nødvendig tjeneste i Den norske kirke

Fremstillingen ovenfor viser at kirken er diakonal i sitt vesen. Det er ikke noe den kan velge, skal den være tro mot sitt oppdrag i verden. Kirkemøtet har erkjent og fastholdt dette gjennom sin visjon for Dnk og gjennom flere viktige vedtak, blant annet om diakoniplanen, KM 06/07. Denne forståelsen deler vi også med fellesskapet innen Det Lutherske Verdensforbund. Da er det også viktig at kirken gjennom sine tjenestestrukturer synliggjør dette, slik at den diakonale virksomheten er en integrert, nødvendig og selvfølgelig del av kirkens oppdrag.

Diakonen i Den norske kirke

For at kirken skal virkeliggjøre sin diakonale identitet og vesen, trengs det en tjeneste som kan være med å sikre dette. Diakontjenesten skal både se til at kirken er bevisst sin diakonale identitet, og den skal medvirke til at den diakonale tjeneste utøves på en hensiktsmessig og kvalitativt god måte. Diakonien er alle menighetslemmenes ansvar. BM 03/10 slår dette fast og fremholder: ”At en diakon har fått et særlig ansvar for menighetens diakoni, betyr ikke at diakonen er alene om oppdraget eller den eneste som skal utøve diakoni. Diakonens særlige ansvar er et lederansvar som bl.a. utøves gjennom veiledning og inspirasjon” (s.2) Diakontjenesten sikrer dermed kirken en kompetanse og et lederskap som legger til rette slik at kirken er diakonal både i sin væren og i sine handlinger. Diakontjenesten må derfor ha strukturer som er gode og tydelige nok til å legge til rette for en myndig og godt forankret diakontjeneste. Dette er nødvendig for kirken.

Det er en stor utfordring for kirken at den har så få diakonstillinger. Skal det bli tilstrekkelig løft over det diakonale engasjementet, må det stillinger til. Forskning har vist at det diakonale engasjementet øker i den lokale menigheter hvor det er ansatt diakon som tilrettelegger og leder arbeidet. Bemanningsplanen for Den norske kirke (2001) beregner et behov for 609 nye diakonstillinger for å sikre en forsvarlig bemanning av feltet. Da Kirkemøtet i 2007 vedtok Plan for diakoni i Den norske kirke, vedtok man samtidig at det er et mål at alle menigheter enten skal ha diakon eller tilgang på diakonal kompetanse.

6.3 Diakontjenesten er permanent og primært karitativ

Diakontjenesten har i vår europeisk lutherske tradisjon vært karitativ. Med diakoniens fornyelse i Norge på 1800-tallet var det den faglige sykepleie som ble det primære arbeidsredskapet for diakonisser og diakoner. Helse- sosial- og omsorgsfeltet har tradisjonelt vært fokusområder. Kirkemøtet fastholdt denne profilen i 2004 ved å forutsette at ”diakontjenesten videreføres som en omsorgstjeneste, og at tjenesten fortsatt er en varig tjeneste.” (KM 08/04 pkt 2.) Når Kirkemøtet slo dette fast igjen i forbindelse med ”embetssaken”, var det for å tydeliggjøre at Dnk ikke går inn for en diakontjeneste som i den anglikanske kirke. Der er diakontjenesten et ledd på veien til å bli prest, og den ordinerte diakon har primært liturgiske oppgaver. Det er bred konsensus om at dette ikke er noen ønskelig vei for diakontjenesten i Norge.

Karitativ tjeneste

En karitativ diakontjeneste innebærer et vidt omsorgsbegrep. Det dreier seg om den direkte omsorgen overfor enkeltmennesker, men også en omsorg som kan gi seg utslag i form av politisk/profetisk diakoni. Virksomhetsområdet spenner fra individuell støtte og oppfølging, veiledning og sjelesorg, til samfunnsarbeid og solidaritetsaksjoner. Dette kommer tydelig fram i Plan for diakoni hvor omsorgstjeneste omtales både som nestekjærlighet og inkluderende fellesskap og som det mer samfunnsrettede vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Diakontjenesten omfatter også administrative oppgaver, blant annet knyttet til arbeid med frivillige medarbeidere. Her dreier det seg om å rekruttere mennesker og utruste dem til omsorgshandlinger, om å planlegge og koordinere. I tillegg har diakoner i Dnk liturgiske funksjoner ved medvirkning ved gudstjenesten som en regulert del av tjenesten, jfr Tjenesteordning og Retningslinjer for diakonens liturgiske funksjoner. Det er ikke denne liturgiske rollen man vil avvise, men heller et annet tyngdepunktet man vil understreke når det karitative i vår diakontjeneste framheves versus det liturgiske i den anglikanske diakontjeneste.

Særtrekk ved diakontjenesten

Diakonene arbeider med forebygging, omsorg og myndiggjøring. De innehar en kirkelig stilling med utadrettet arbeid mot mennesker i sårbare situasjoner, uavhengig av den enkeltes livssyn. Diakonene er ofte et viktig bindeledd mellom kirke og lokalsamfunn, de har fagkompetanse og fagspråk som er relevant både i kirke og samfunn. Utdanningen er på mastergradsnivå med basis i helsefag, sosialfag eller pedagogikk med kirkelige fag som tillegg. Videre har de kompetanse når det gjelder samhandling mellom frivillige og profesjonelle. Dette gjør at de har gode forutsetninger for samarbeid med kommunale og frivillige instanser. I forbindelse med den nye Samhandlingsreformen vil diakonene for eksempel kunne være i definert samhandling med kommunen når det gjelder oppfølging og nettverksbygging med tanke på rus og psykiatri, i samarbeid med hjemmesykepleie og palliative team, ha samtaletilbud og frivillighetsarbeid knyttet til institusjon og bidra ved retten til tros- og livssynsutøvelse som omtales i eget rundskriv fra Helse- og omsorgsdepartementet. Diakonenes arbeid med frivillige omfatter også tjenester ved "profesjonelle frivillige", for eksempel gruppeledere for livshjelpsgrupper av ulike slag.

Varig tjeneste

Vigsling til diakontjeneste er i Dnk en vigsling som tar sikte på en livslang tjeneste, på samme måten som prestatjenesten. Når uttrykket "det permanente diakonat" brukes om diakontjenesten, understrekes diakonitjenestens selvstendige og varige karakter i motsetning til en midlertidig eller en utledet tjeneste. Uttrykket har også vært viktig i samtaler med kirkesamfunn som har en annen forståelse av diakonvigslingen. Et eksempel på dette er diakontjenesten i den anglikanske kirke, som for de fleste tjenesteinnehavere er en stasjon på veien til prestatjeneste. En diakon i den anglikanske kirke vil derfor ha en helt annen utdanning og andre arbeidsoppgaver enn en diakon i Dnk. Den prinsipielle holdningen til den permanente diakontjenesten i vår kirke, fordrer en konkret oppfølging som legger til rette for at diakoner blir værende i kirkelig tjeneste.

6.4 Diakontjenesten er en vigslet tjeneste i Den norske kirke

I Tjenesteordning for diakoner, § 6 står det: ”Diakonen vigsles til tjeneste og innsettes etter forordnet liturgi. Formaning og løftet i vigslingsliturgien er bestemmende for diakonens tjeneste og livsførsel. Diakonen står under tilsyn av biskopen.” BM holder fast på denne ordningen i sin uttalelse og understreker den ved å påpeke at diakontjenesten i vår kirke entydig framstår som en vigslet tjeneste.

I avsnittet om vigsling har BM først en generell redegjørelse:

Helt fra nytestamentlig tid har mennesker med kall til visse tjenester blitt innviet til tjenesten gjennom håndspåleggelse og bønn (jf. 1 Tim 4,14; 2 Tim 1,6; Apg 13,1–3). I Apostlenes gjerninger hører vi om sju menn som ble valgt ut til å ”gjøre tjeneste ved bordene” som ble innviet av apostlene ”som ba og la hendene på dem” (Apg 6,1–6). I teologisk og kirkelig språkbruk er en slik handling gjerne blitt betegnet som ”ordinasjon” eller ”vigsling”. Først i nyere tid, og etter at de aktuelle stillingskategorier var innarbeidet, har Den norske kirke sett grunnlag for å gjøre vigsling obligatorisk for andre enn prestene. I disse liturgiene i Den norske kirke brukes begrepet ”vigsling”.

Vigsling forstås da som en gudstjenestelig handling der kirken innsetter en tjener ved at vigslingen formidler kallelse, velsignelse, og sendelse. Vigslingen er en karismatisk handling hvor menigheten ber Ånden gi den vigslede sine gaver. I vigslingen bekreftes at kirken har funnet den som vigsles egnet til tjeneste, og den som vigsles lover å utføre sin tjeneste i troskap mot kirkens lære og det oppdrag som er gitt i tjenesten. Vigslingen rommer også et element av utsendelse. En vigsling er ikke tidsbegrenset, men tar sikte på en livslang tjeneste. Fordi vigslingen gjelder hele kirken, utføres vigslinger i Den norske kirke av biskopen. (BM 03/10, s. 3)

Bispemøtet understreker at det teologisk ikke er noen prinsipiell forskjell mellom vigsling og ordinasjon. Ut fra tradisjonen har ordinasjon vært brukt om prestedtjenesten og bispemøtet så ikke behov for å endre denne språkbruken. Det understrekes også at vigslingen ikke gir en ”særskilt åndelig verdighet eller status utover det andre døpte har”. Det sentrale er *hvilken* tjeneste det vigsles til og ikke om man er vigslet eller ikke.

På denne bakgrunnen vil det også være naturlig å avvise *samlediakonaten* hvor flere tjenester som diakon, kateket og kantor samles og sees under ett som et ledd i et treleddet embete.

Siden det primære er den tjenesten det vigsles til, og tanken er at det dreier seg om selvstendige og spesifikke tjenester innenfor det totale tjenestefellesskap, anbefaler Bispemøtet at det vigsles på nytt dersom man går over til en ny type tjeneste. En diakon som blir prest, vigsles til prest, og en prest som blir diakon, vigsles til diakon. Det har ikke tidligere vært praksis at presten vigsles til diakon ved overgang til en slik tjeneste. Grunnen til denne praksisen kan enten være at man har ment at diakonvigslingen ikke var

av vesentlig betydning for tjenesten, eller at man har ment at presten i og med vigslingen til sin tjeneste, var vigslet til fyllden av alle tjenestene.

Vigslingsritualene for prest og diakon slik det fremkommer i vår Gudstjenestebok, er like i sin struktur og sitt innhold, men med noen få, viktige forskjeller. Tilsvarende gjelder for kateket. Vigslingshandlingen finner sted før prekenen for presten, for å tilkjenne at denne tjenesten er knyttet til prekenoppdraget. Det vigsles til diakontjenesten på plassen for kunngjøringene. Den som skal vigsles til prest, omtales konsekvent som "ordinand", mens diakonen omtales som "den som skal vigsles". Ved fremstillingen blir det for presten sagt at Gud har innsatt en særskilt tjeneste, mens ordene for diakonen er: "Til det kall og de nådegaver Gud har gitt sin menighet hører også.." og her nevnes den spesifikke tjeneste som omsorgstjeneste. Om prestatjenesten brukes benevnelsen "den hellige tjeneste", mens diakontjenesten omtales som "den tjenesten Gud kaller til". I skriftlesningene er det noen som er felles, og noen som er spesifikke for de enkelte tjenester det vigsles til. Biskopen erklærer den enkelte til rett kalt prest eller diakon. Den spesifikke tjenesten nevnes tydelig, og Bispemøtets ønske om at det vigsles på nytt ved overgang til ny tjeneste, synes logisk. Samtidig inneholder ritualet for begge vigslingene de elementene som skal til, dersom man ønsker å se disse tjenestene som tilhørende i et flerleddet embete.

For diakontjenesten er vigslingen av stor betydning, både for kirken og for den enkelte diakon. For kirken er vigslingen viktig nettopp fordi den synliggjør at kirken er diakonal og at kirken har et diakonalt oppdrag. Det er nærliggende å tolke BM 03/10 dit hen at diakonene ved sin vigsling ivaretar en nødvendig og ordnet tjeneste i kirken. Ved å foreslå at diakonen i sin liturgiske rolle bærer skråstilt stola understrekes ytterligere den myndighet og det ansvar diakonen har. Kirken er en tjenende kirke og med en nødvendig og selvstendig diakontjeneste. Diakonene vigsles til tjeneste, de er pålagt et spesielt ansvar for tilretteleggingen av diakonien i kirken og er underlagt biskopens tilsyn. For den enkelte diakon er vigslingen en spesiell bekreftelse på eget kall og et nødvendig grunnlag for å gå ut i tjenesten på kirkens vegne. Det ansvaret og den myndigheten som er blitt pålagt, sammen med forbønnen og sendelsen er et viktig grunnlag for tjenesten.

At en vigslet diakon er under tilsyn av biskopen forsterker den kirkelige identitet og fastholder vigslingens betydning. Ved biskopens visitas i menighetene settes søkelyset også på diakonien og menighetens diakonale arbeid. Biskopen har også en egen samtale med diakonen i løpet av visitasen. Biskopen kaller også diakonene inn til samlinger, både separat og sammen med alle de vigslede tjenestegruppene. På denne måten understrekes den kirkelige anerkjennelsen av diakontjenesten som en nødvendig tjeneste.

De diakonale institusjonene er en viktig del av kirkens diakoni. Det er ønskelig om de i større grad kunne legge til rette for definerte diakonstillinger hvor vigslede diakoner kunne gjøre tjeneste i institusjonene. Det er naturlig å anta at diakonens kompetanse både innen kirke- og samfunnsfeltet ville være adekvat i en diakonal institusjon. Stillinger for vigslede diakoner ville også synliggjøre og styrke den kirkelige identitet for de diakonale institusjonene.

6.5 Diakonalt lederskap i kirken

”Så erklærer jeg at du er rett kalt diakon i vår kirke, med den myndighet og det ansvar som hører til ditt hellige kall, etter Guds ord og vår kirkes ordninger,” (Gudstjenestebok for Den norske kirke, Vigsling til diakontjeneste), er biskopens ord til den nyvigslede diakon. Ved vigslingen får diakonen ”ansvar for å legge til rette menighetens omsorg for mennesker i nød” (fra Vigslingsliturgien). Tjenesteordningen understreker at diakonen, innen de rammer menighetsråd og fellesråd setter, leder menighetens diakonitjeneste. (§§ 2 og 3)

På grunnlag av strategier og planer som er vedtatt av menighetsrådet, skal diakonen lede det diakonal arbeidet. Det skjer i samarbeid med frivillige medarbeidere og andre ansatte i menigheten. Siden diakonien er et viktig aspekt ved det å være kirke, er det også tilsvarende viktig hvordan det diakonale arbeidet ledes og hvordan diakonen kan utøve sitt lederansvar.

Det diakonale aspektet må være tydelig i all kirkelig ledelse, både i de demokratisk valgte ledelsesstrukturer og hos ansatte og vigslede ledere i kirken. Ansvar for den diakonale kirke har alle med lederfunksjoner. For at den diakonale identiteten ved kirken skal tydeliggjøres, er det også viktig at kirkens lederskap er preget av diakonal kompetanse og ledere med diakonal identitet. I *Diakoni i kontekst* framholdes lederskapet som viktig for den diakonale kirke, lederskap både som modell og i praksis. Dokumentet viser på dette punktet til Jesus som brukte sin autoritet til å reise opp og inkludere syke og utstøtte og til å myndiggjøre mennesker til å ta del i hans oppdrag i verden. *Diakonia i kontekst* påpeker i denne sammenhengen også fram betydningen av at kvinner, unge og eldre gis mulighet til å bidra i lederposisjoner. (s. 30-31)

Diakonalt lederskap er et ansvar for hele kirken, og diakonene har et spesielt ansvar:

Jesu lederskap utøves gjennom hans undervisning, hans helbredelse og syndstilgivelse, gjennom inkludering og myndiggjøring av menneskene han møtte. Med Jesus som forbilde er diakonene kalt til diakonal ledelse i kirken som styrker menneskene og deres relasjoner, forsvarer de farløse, og bidrar til myndiggjøring og fellesskapsbygging. (Stefanie Dietrich i ”*Diakonen, kall og profesjon.*” Tapir forlag 2011, s. 122)

6.6 Diakonens gudstjenestelige funksjoner

Liturgi, forkynnelse og diakoni henger sammen i en helhet og kan ikke atskilles fra hverandre. Den diakonale identiteten har sitt feste både i det kirken forkynner og feirer og i samfunnets utfordringer. ”Diakonene integrerer sine erfaringer fra det diakonale arbeid i den gudstjenestefeirende menigheten. Menighetens gudstjeneste og menneskelige grunnerfaringer utenfor det gudstjenestelige rom står i en nødvendig vekselvirkning med hverandre.” (Utredningen *Diakonal tjeneste i Den norske kirke*, KM 08/04, s. 33)

”Sammen med nattverden hører menighetens ofring av gaver og omsorgen for dem som

på ulik vis er i savn og nød og sykdom. Diakoni hører således organisk sammen med en rett nattverdfeiring.” (*Embetet i Den norske kirke, Innstilling fra en arbeidsgruppe nedsatt av Kirkerådet, 2001, s. 95*) Diakoni har ut fra en slik tankegang blitt forstått som et bindeledd mellom kirkens forvaltning av ord og sakrament, med brødet som deles ut i nattverden, og det brødet som deles med de fattige og trengende:

Dermed har den diakonale tjenesten på mange måter vært et bindeledd mellom kirkens gudstjenestefeirende sentrum og verden som trenger omsorg. Det vil derfor være feil å plassere den diakonale tjenesten bare ”innenfor” eller ”utenfor” en gudstjenestelig forståelse av kirkens liv. (*Diakonal tjeneste i Den norske kirke, utredning til KM 8/04, s. 14*)

Som en av konsekvensene av dette, har diakonene, i følge sin Tjenesteordning, gudstjenestelige og liturgiske funksjoner. Dette fastholdes i BM 03/10: ”Det er verdifullt at diakonen har en rolle i menighetens gudstjenesteliv. Dette er et uttrykk for sammenhengen mellom menighetens gudstjenestefeiring og dens diakonale liv i sitt nærmiljø.”

Et eget rundskriv fra Kirkerådet fra 2000 beskriver retningslinjer for diakonens og kateketens gudstjenestelige funksjoner. Diakonen har et særlig ansvar for å se til at det er tilrettelagt for fellesskap og deltakelse for alle i gudstjenesten, for at det diakonale aspekt kommer fram i forkynnelsen og kan medvirke som predikant der det diakonale oppdrag på en særlig måte står i fokus. Diakonen bør regelmessig ta del i forberedelsen av frie bønneemner under menighetens forbønn og kan lede og medvirke ved forbønn. Diakonen bør delta i planlegging og gjennomføring av særskilte forbønns-gudstjenester i kirken. Diakonen er i kraft av sin vigsling autorisert som nattverdmedhjelper og kan delta ved utdelingen av nattverden, samt gå i soknebud. Diakonen kan gjøre tjeneste ved bæreandakt og urnenedsettelse og forrette gravferd etter avtale mellom diakonen, kirkevergen, soknepresten og biskopen.

Diakonens gudstjenestelige funksjon er altså ganske mangfoldig og er teologisk begrunnet. Likevel rapporteres det fra diakoner at de opplever at deres gudstjenestelige funksjoner reduseres. Dels skyldes dette at de ansattes funksjoner ikke skal fortrenge frivillige medarbeideres plass i gudstjenesten, og dels at der flere prester tjenestegjør ved samme gudstjeneste, settes diakonen til side. Dette kan skyldes manglende forståelse for den dype sammenhengen det er mellom diakoni og gudstjenestefeiring og symbolfunksjonen diakonen har ved sin medvirkning i gudstjenesten. Diakonen synliggjør på en spesiell måte den diakonale dimensjon ved gudstjenesten og det kristne livet, og diakonen representerer også de mange som ikke kommer til gudstjeneste, men som også skulle ha sitt hjem i kirken (jfr Nos nr 657, Vi bærer mange med oss). Bevisstheten om dette er det maktpåliggende for kirken å synliggjøre. Det er naturlig at ved større gudstjenester med flere nattverdstasjoner, skal diakonen alltid være med ved utdelingen, dersom diakon tjenestegjør.

Skråstola som tegn på vigsling og den myndighet som følger med, kan være et middel til å synliggjøre den diakonale dimensjon ved kirken og gudstjenesten. En stola er et symbol på at man er vigslet til tjeneste, med den forståelse av diakontjenesten og de kirkelige

tjenester som ligger i både dette saksdokumentet og i Bispemøtets uttalelse gjør det naturlig at det innføres bruk av skråstola for diakon. En tydeliggjøring av de kirkelige ordningsmessige sidene ved bruk av liturgiske klær og skråstilt stola vil derfor være en viktig del av synliggjøringen av diakonens vigsling og diakonens plass blant de viglede stillinger. I BM 03/10 anbefales det at diakonen bærer skråstilt stola og at tilsvarende bør gjelde for kateketer og kantorer.

6.7 Sakramentsforvaltning

I kirken er det lang tradisjon knyttet til presten og prestens tjeneste med ansvar for den offentlige forvaltning av Ord og sakrament. I tidligere tider var forvaltning av ord og sakrament lovbeskyttet. Konventikkelplakaten ble avskaffet i 1842. En rekke lovendringer ble gjort etter dette, gjeldende forskjellig for kvinner og menn. I dagens mediasamfunn finnes det mange ”prekestoler” utenom den som finnes i kirken, og det kan være vanskelig å skille ut hva som er kirkens offentlige forkynnelse. Talte ord og skrevne ord preger vårt samfunn på måter tidligere tider ikke har opplevd. Fram til 1913 var det direkte ulovlig for lekfolk å forvalte nattverd, etter dette fantes en forskrift om nattverdforvaltning utenfor kirkene. Dette var særlig med tanke på samlinger på bedehusene. I nødstilfelle kan enhver kristen forrette både dåp og nattverd. Hjemmedåp eller dåp på institusjon skal stadfestes senere i kirken.

Ordinert prest er den som forvalter nattverden, men det er også vanlig praksis i Dnk at prestestudenter i praksis og sommervikartjeneste har denne fullmakten. Biskopenes Tjenesteordning, § 10, legger til rette for dette. Her står det at biskopen på visse betingelser kan gi egnede personer fullmakt til å forrette dåp og nattverd, på ansvar og under tilsyn av prest og at slik fullmakt også kan gis teologiske studenter i den avsluttende delen av profesjonsstudiet i teologi.² Videre har diakonen, som tidligere nevnt, anledning til å gå i soknebud.

På flere områder overlapper prestens og diakonens tjenester hverandre. Sjelesorg, sykebesøk og soknebud er slike områder, et annet er andakt og gudstjenestefeiring på sykehjem og innenfor andre spesifikke diakonale arenaer. Det er ulik praksis i Dnk i dag om hvorvidt diakoner leder gudstjenester med nattverd på sykehjem, i fengsel, i bofellesskap mm og på særskilte forbønngudstjenester. Noen steder søkes biskopen om godkjenning for hver enkelt gudstjeneste, andre steder gis diakonen fullmakt til for eksempel å gå i turnus med prestene på sykehjem og ha gudstjeneste med nattverd der. Ofte samarbeider prest og diakon, og har de mulighet, er de sammen på slike gudstjenester Det ulik praksis på slike godkjenninger i bispedømmene.

---

² ”Biskopen kan gi samtykke i at ordinert prest i Den norske kirke holder gudstjenester og forretter kirkelige handlinger i et prosti hvor vedkommende ikke er ansatt i offentlig kirkelig prestestilling. Biskopen kan gi egnede lekfolk som på ansvar og under tilsyn av prest utfører assisterende tjeneste under tjenestefrihet eller ledighet i en prestestilling, fullmakt til å forrette forordnede gudstjenester, dåp, nattverd og gravferd. Slik fullmakt kan også gis teologiske studenter som befinner seg i den avsluttende delen av profesjonsstudiet i teologi eller tilsvarende.” (Tjenesteordning for biskoper, § 10)

Diakoner er i sin tjeneste ofte oppsøkende overfor mennesker med ulike behov. De arbeider blant mennesker med utviklingshemning og mennesker med rus- og psykiatriproblemer. Diakoner arbeider ofte med eldre og følger også opp den kirkelige tjeneste for alvorlig syke og døende mennesker utenfor institusjon i samarbeid med presten. Mange diakoner har fast oppsøkende tjeneste på institusjoner og i ulike typer bofellesskap. Diakoner har gjennom utdannelsen kompetanse i møte med mennesker med spesielle behov og gjør en viktig tjeneste på kirkens vegne i slike sammenhenger. Å gå i soknebud er en naturlig del av diakonenes tjeneste overfor hjemmebundne og for alvorlig syke i og utenfor institusjon. Mennesker får på denne måten kirkelig betjening på en verdig og ordnet måte. Diakonen kan ha andaktssamlinger på institusjonen, men ikke nattverd. Eventuell betjening med nattverd er avhengig av prestens tid og prioritering, så sant ikke biskopen har gitt tillatelse til at diakonen forretter nattverd ved institusjonen. I mange tilfeller vil en nattverdgdustjeneste i slike sammenhenger kreve omfattende forarbeid og høy diakonal kompetanse. Ved enkeltarrangement, som for eksempel weekend for mennesker med utviklingshemming (Tro og lys-samling), kan muligheten til å få nattverd i en trygg ramme, falle bort når bare diakonen og ikke også presten er med. Innenfor den diakonale rammen i menigheten finnes derfor sammenhenger hvor det kunne være hensiktsmessig at diakonen forrettet nattverd.

Diakonene stiller spørsmål ved om kirken er tjent med ordninger som gjør at i noen sammenhenger vil mennesker, ofte de svakeste, bli fratatt muligheten for å meddeles nattverd. De ser at de som diakoner er faglig kompetente til oppgaven, de vet at de er vigslet til diakonalt ansvar og myndighet og at de er sendt ut på kirkens vegne. På dette området etterspørres ordninger som fungerer bedre, både for kirken og for menneskene den betjener.

I utredningen "Lokal presteteneste, utgreiing av nye ordningar" (KR 51/10) blir noen av disse problemstillingene berørt i forbindelse med temaet "assisterande presteteneste". Der viser man til hvordan andre kirker har løst problemet med prestemangel:

I ei tid som både økonomisk og personalmessig er pressa, har dei (Den anglikanske kyrkja i England og Den sameinte evangelisk-lutherske kyrkja i Tyskland) valt to ulike modellar for å skaffe tilstrekkeleg med pastoral teneste til lokale kyrkjelydar. Den engelske kyrkja har valt full ordinasjon også av personar som skal utøve ei avgrensa og nærmare instruksfesta, assisterande presteteneste på frivillig, ulønt basis. Kyrkjene i Tyskland har valt å reservere ordinasjon for personar med full teologisk utdanning, mens personar med lågare kompetanse, og som skal utføre ei slags assisterande presteteneste, anten på frivillig eller lønt basis, kan få gjere dette etter nærmare spesifisert fullmakt." (Saksframstilling, KR 51/10, s. 4)

I behandlingen av sak KR 51/10 sluttet Kirkerådet seg til de hovedkonklusjonene som ble gjort i utredningen der man blant annet peker på § 10 i Tjenesteordning for biskop (jfr fotnote, s. 26) som grunnlag for en ordning med assisterende presteteneste.

I BM 03/10 vises det til Tjenesteordning for biskoper § 10, men det sies ikke at denne paragrafen har spesiell betydning for diakontjenesten. Det har vært stilt spørsmål om

biskopene også ville gi vigslet diakon fullmakt til å forrette nattverd under gudstjenester innen diakonale rammer og etter nærmere retningslinjer, men det er uenighet om § 10 gir grunnlag for dette.

Biskopen i Agder og Telemark har nå tatt initiativ til en ordning med tilrettelegging av assisterende gudstjenesteledere. Formålet er både å dekke opp gudstjenester hvor det ikke er ordinert prest og å ha en buffer ved sykdom og vikarbehov. Det er også en ”positiv begrunnelse” i menigheters ønske om flere gudstjenester utover det som er mulig innen forordninger og prestenes arbeidstidsbestemmelser.” Det legges opp til lokal rekruttering av egnede personer som sendes på kurs og etter biskoppelig godkjenning inngår en tids- og stedsavgrenset kontrakt. Her velger man altså å gå ut over det rent ”nødsrettede” som vikarbehov ved sykdom, men legger også betydelig vekt på en ”rikelig formidling av evangeliet”. Diakoners tjeneste med å forrette nattverd gudstjeneste på sykehjem, vil kunne inngå i denne ordningen ”etter avtale med biskop om tidsavgrensning, kursing og andre forhold”.

For mange samarbeidskirker vi står nære, særlig lutherske og anglikanske, knyttes forvaltningen av sakramentene kun til den særskilte tjeneste med ord og sakrament, og forbeholdes de som er ordinert til prestedtjeneste. Flere av disse kirkene finner det svært vanskelig å akseptere Den norske kirkes praksis med sakramentsforvaltning av diakoner ved soknebud eller leke ved fullmakt.

7. Økumeniske spørsmål

Bispemøtet peker på følgende implikasjoner i sin uttalelse om diakontjenesten:

I og med Porvoeerklæringen anerkjenner anglikanske og lutherske kirker hverandres prestedtjeneste og bispetjeneste, uten at man har noen felles forståelse av den struktur disse tjenestene inngår i. Etter Bispemøtets oppfatning bør en gjensidig anerkjennelse av diakontjenesten være mulig på liknende premisser. Bispemøtet håper at den avklaring som er gitt i og med denne uttalelsen kan være et bidrag til en slik prosess. (BM 03/10, s. 7)

Bispemøtet antyder at et svar er gitt når det gjelder økumeniske implikasjoner ved gjeldende ordning; nemlig ved gjensidig anerkjennelse av diakontjenesten selv om den inngår i forskjellige kirkestrukturer. Dette gjelder i første rekke preste- og bispeembetet fordi preste- og bispetjenesten har nesten tilsvarende innhold i de anglikanske og lutherske kirkene i Nord-Europa. Som tidligere omtalt er dette annerledes for diakontjenesten. For en gjensidig anerkjennelse av diakoner må en derfor gå inn i spørsmålet om selve tjenesten er kompatibel.

Dnk har gjennom flere tiår deltatt i økumeniske samtaler som også har omfattet spørsmål om embetet. Grunnleggende for mange av samtalene og avtalene er arbeidet som ble utført av Kommissjonen for Tro- og kirkeordningsspørsmål (Faith and Order) under Kirkenes Verdensråd som resulterte i dokumentet om ”Dåp, nattverd og embete”, det såkalte Limadokumentet. I dette dokumentet fra 1982 ble kirkene oppfordret til å spørre

seg selv om hvorledes de kan utnytte mulighetene som det trefoldige embetsmønster gir kirken til et effektivt vitnesbyrd i denne verden (BEM, 25).

I samme utredning beskrives diakonenes funksjoner på følgende måte:

Diakoner minner kirken på det kall den har til tjeneste i verden. De kjemper i Kristi navn med de utallige behov som finnes i forskjellige samfunn og blant forskjellige personer. Slik er de et eksempel på det gjensidige avhengighetsforholdet det er mellom tilbedelse og tjeneste i kirkens liv. De har også ansvar i menighetens gudstjenesteliv ved for eksempel å delta i skriftlesningen, preke og lede i bønn. De hjelper til i undervisningen av menigheten. De utøver en kjærlighetstjeneste innen fellesskapet. De utfører visse administrative oppgaver og kan bli valgt til å inneha styreansvar. (III. 31, s.45-46)

I en kommentar til dette punktet fremheves det at det i mange kirker i dag er betydelig usikkerhet om behovet og begrunnelsen, status og funksjonen for diakoner. Samtidig vil man i alt økumenisk arbeid med diakontjenesten spesielt og embetet generelt relatere seg til det banebrytende arbeidet som ble lagt frem i Limadokumentet, også i de forpliktende økumeniske relasjoner Dnk står i.

Bispemøtet ønsker å unngå en løsning hvor en går inn på et tredelt, hierarkisk embete. Men det finnes andre forståelser av embetet som treleddet og ikke hierarkisk. De anglikanske kirkene har det vi kaller en hierarkisk forståelse; at det er et presteembete hvor en ordineres oppover i systemet, først til diakon, så til prest og deretter til biskop. Men anglikanerne kaller sitt ordinasjonsmønster konsekutivt, det ene er nødvendig for det andre, fordi det hører til samme embete. (her legges noe annet i ordet konsekutivt, enn hos oss, når vi snakker om diakonien som konstitutiv eller konsekutiv med tanke på kirkens tjeneste). Slik vil en biskop alltid måtte være både diakon og prest i bunn. Dette begrunnes med en historisk forståelse av det som reflekterer Jesu Kristi tjeneste; tjeneste som diakon, prest/presbyter og biskop. Tanken om embetet er at tjenesten er et speilbilde på kirken, og kirken er Kristi speilbilde i verden. Tjenesteordningen kan virke hierarkisk, men begrunnelsen er en annen. Hos anglikanerne finnes for eksempel fremdeles erkediakonen, - som er ordinert både diakon og prest, men som i det kirkelige hierarki har en tilsynsfunksjon ved siden av biskopen, men med andre oppgaver; overordnede administrative, finansielle og personalmessige oppgaver.

En del anglikanske menigheter praktiserer lokal ordinasjon, "Local ordained ministry". I tilfeller hvor diakon eller prest mangler, kan leke kirkemedlemmer, uten formell kompetanse, som anses for kompetente til tjeneste som diakon eller prest i den lokale menighet, ordineres til denne stillingen. Dette anses ikke for å være det samme som Dnk's fullmaktspraksis, ettersom det innebærer ordinasjon. Samtidig er det en ordinasjon med begrenset gyldighet når det gjelder sted og varighet.

Det er nærliggende å sammenlikne Den norske kirkes ordninger med ordningene i de lutherske søsterkirkene i Norden, som både i teologi og tradisjon ligger nær hverandre. Mens de anglikanske kirkene arbeider for en permanent, karitativ diakontjeneste i kirkene, er det en bevegelse i de nordiske lutherske folkekirkene som har undertegnet Porvooavtalen for en integrering av diakonatet i en treleddet, ordinert tjenestestruktur.

Både Island og Sverige har innført en slik forståelse av diakontjenesten, Finland har kommet nesten i mål med tilretteleggingen av en treleddet ordinert tjenestestruktur.

Svenska kyrkan har en annen begrunnelse for det tredelte embete. Der skjedde en nyere utvikling i forholdet mellom diakontjeneste og det kirkelige embetet, sterkt preget av Limadokumentet (Baptism Eucharist and Ministry) fra 1982. Men de begrunner tanken om et embete med luthersk arv. Forvaltningen av ord og sakrament hører til den ordinerte tjeneste. Kirkens diakoni er en nødvendig og uløselig del av kirkens forkynnelse og formidlingen av sakramentene, og diakonen hører derfor til det ene embetet, og ordinasjon av diakonen til embetet er helt nødvendig. Diakonens ansvar er knyttet til den diakonale tjeneste. Diakonen forvalter ikke sakramentene, og har ikke en direkte rolle i gudstjenesten, men selve diakonien er knyttet til gudstjenesten, der ord og sakrament konstituerer kirken. I Svenska kyrkans forståelse av diakonater er hovedoppgaven å bygge opp og sette kirken i stand til å være det den er: Kristi sakrament til verden.

Tendensen i de nordiske lutherske kirkene, bortsett fra Danmark, er å integrere diakonater i det kirkelige embetsmønsteret. Til grunn for dette ligger forståelsen av at embetet som kirkens tjeneste og oppdrag, utføres på flere måter enn man tradisjonelt har tenkt, nemlig som oppgaven med å forvalte ord og sakrament. Med bakgrunn i disse overveielser finner man frem til ordninger for treleddete ordinerte tjenestestrukturer som omfatter diakon, prest og biskop. Den konkrete utformingen av tjenesteordningene og forståelsen av diakonal tjeneste, er allikevel fortsatt gjenstand for drøfting i disse kirkene. Den nordiske prosessen er i stor grad inspirert av Porvooavtalen og de nære forbindelsene med de anglikanske kirkene i Storbritannia og Irland.

Hovedårsaken til at tjenesteordning for og innsettelse av diakoner i Dnk kan være vanskelig for økumeniske partnere å forstå er at den ikke baserer seg på et avklart forhold til om kirkens diakonale tjeneste er innenfor eller utenfor det som konstituerer kirken.

8. Områder det må arbeides videre med

Diakontjenesten inngår som en av flere tjenester i Dnk's tjenestemønster. Hvordan de ulike tjenester skal forstås i forhold til hverandre og hvordan de ulike tjenester skal organiseres i en ny kirkeordning, er områder det vil bli nødvendig å arbeide videre med. Dette er en kontinuerlig prosess. "Kirken må i den enkelte situasjon både fastholde de nødvendige tjenestene og lytte etter Åndens ledelse og spørre hvordan dens mønster av tjenester samsvarer med dens identitet og bidrar til å løse dens oppdrag under de rådende forhold." (BM 03/10, s. 2-3). Med nye ordninger og nye utfordringer, kan det være behov for endringer i tjenestemønster og oppgavefordeling. Den økumeniske samtalen vil også fortsette. Den prosessen som er i gang mellom ulike kirker medfører at vi fortsatt vil utfordre og selv vil bli utfordret.

Diakonens gudstjenestelige funksjoner må sees på i forbindelse med gudstjenestereformen. De ulike tjenestegrupper funksjon i gudstjenesten må i den sammenhengen vurderes i et helhetlig perspektiv.

Det vil også være behov for å se mer på diakonens mulighet til å kunne forrette nattverd ved særskilte anledninger.

Bispemøtet anbefaler at ”man i framtiden unnlater å omtale den konkrete stillingskategori ”prest” med betegnelsen ”embete”, men i stedet snakker om ”tjeneste”. Ordet ”embete” er mye brukt og det vil derfor være nødvendig med en språklig og administrativ opprydding. Kirkeordningen vår bygger på samarbeid mellom den ordinerte tjenesten og de demokratisk valgte råd. Denne konstruksjonen går under betegnelsen ”embete og råd”. Her må det vurderes om det skal innføres en ny betegnelse, som ”ordinert tjeneste og råd” eller ”prestetjeneste og råd”.

Antall diakonstillinger står ikke i forhold til den betydning denne tjenesten har for kirken. Det vil kreve et administrativt og strategisk arbeid videre for å øke antall diakonstillinger.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Saken reiser noen forslag som må konkretiseres og utredes. Blant annet skal det forberedes en sak om skråstola for diakon. I hovedsak dekkes utredningsarbeidet av Kirkerådets driftsbudsjett. Internt utredningsarbeid inkludert en arbeidsgruppe er kostnadsberegnet til 150.000. I tillegg vil det være behov for noe ekstern konsulentbistand i størrelsesorden 30.000. Dersom KM senere gjør et vedtak knyttet til stolabruk, vil dette få økonomiske konsekvenser. Det må utredes mer hvordan det økonomiske skal ordnes når det gjelder diakoner som allerede er i tjeneste og hvordan det skal ordnes ved vigsling av nye diakoner. Et sett skråstola i alle liturgiske farger koster fra kr. 4.400 og oppover (Savile Row AS pr 03.01.11), det er i dag ca 275 menighetsdiakonstillinger i hel- og deltid.

I tillegg til de økonomiske konsekvensene, vil det også måtte avklares praktiske ordninger knyttet til godkjenning av symboler, kvalitet og estetikk. En utredning av dette må finne sted, og det må foretas en høring knyttet til bruken av skråstilt stola.

Øke antall diakonstillinger vil ha både økonomiske og administrative konsekvenser. Administrativt vil det kreve en prioritering, både sentralt, regionalt og lokalt i kirken. Dette er en stor utfordring siden det også er behov for flere stillinger innen trosopplæringen og innen prestetjenesten. Videre vil det være en utfordring i forhold til hvordan stillingene skal finansieres, hvilke muligheter som finnes med tanke på lokale spleiselag og annet. En diakonstilling inklusive sosiale utgifter, ligger på opp til kr 550.000.